

szellem című esszégyűjteménye is olyan teljesítmény, amely honismereti, magyar és európai, sőt eurázsiai világképünk teljesebb tételéhez járul hozzá lenyűgözően markáns és karakteres szellemtudományi egyetemességgel. Mindez a kiadó kánonkorrekciós, kánonkiigazító vagy kánonbővítő küldetését is jelezheti, valódi tágkeblúségét és hiteles magyarságtudatát. Érvényes ez a Magyar Napló folyóiratra és kiadóra is – s mindnyájukra áll, hogy így a magyar kultúra erőszakosan megszakított folytonosságának helyreállításában (sok évtizedes szakadékok áthidalásában) is kiválóan működnek, és elévülhetetlen érdemekkel jeleskednek. Mert a harmincas években pezsgő (hiszen a különféle irányzatok egymásra élénken figyelő természetét ki nem iktató, vagyis a kölcsönös megbecsüléstől nem vonakodó) magyar kultúra szellemóriásainak rengetegét ugyancsak igyekeztek aztán agresszívan elfeledtetni és elhallgatni a második világháború utáni csaknem fél évszázadban, s hatalmas a restancia, hogy valahogy mindnyájan vissza kerülhessenek az őket megillető pozícióba. Értékvédő, leletmentő misszió az is, ahogyan a Széphalom Könyvműhely Várkonyi Nándor és Karácsony Sándor életművét felkutatja, gondolzza és közreadja. Fel-

becsülhetetlen jelentőségű kultúrtörténeti tett mindez – a még kötetben soha meg nem jelent írásaik mostani közzétételével is. S még hány író, tudós, bölcselet vár arra, hogy a (Hanák Tibor kifejezését használva) „elfelejtett reneszánsz” korszakából kikeveredjünk, és valódi napi műveltségünk részévé avathassuk újra mondjuk Halasy-Nagy Józseftől Lükő Gáborig, Böhm Károlytól Pauler Ákosig, Makkai Sándortól Sík Sándorig, Kornis Gyulától Prohászka Ottokárig mindőjüket. Hogy legfőbb értékeink, amelyek elevenen segítenének hozzá nemzeti fennmaradásunkhoz, ne szoruljanak a kánon peremére.

Elhallgattatások és elfeledtetések hosszú érája után, mai egyoldalúságok és méltatlan kirekesztések évadán kívánjuk mindezeknek az egymással mély baráti és szellemi-erkölcsi szövetségben munkálkodó írói társaságoknak és áldásos vállalkozásaiknak a további maradandó sikerét – az áldozatos ember- és nemzet-szeretet jegyében. Köszöntjük hát, akik vezérei és részesei voltak mindennek a szuverén értékteremtő munkának. Isten éltesse őket – s ahogy Illyés Gyula biztatta hajdanán (1979-ben Lakiteleken, a diktatúra sötétjében is gyógyító fényeket gyűjtve) a fiatal írókat: Isten éltesse a tisztas ipart!

MIKLÓSSY ENDRE

A Széphalom Könyvműhely negyedszázada

A Könyvműhelyt az Írók Szakszervezete 1988-ban alapította, és 1989 óta ad ki könyveket. A megfogalmazott programcélok szerint elsősorban a kortárs magyar írók kiadását szorgalmazza, de ezen kívül szociográfiai, történelmi, művelődéstörténeti, filozófiai, ifjúsági és gyerekkönyvek kiadását is tervezi. Több mint félezer könyvet adott ki eddig, az átlaga évi húsz körül van, de nagy ingadozással, ami nyilván függ a szerzők szándékaitól és az éppen aktuális pályázati lehetőségektől is.

A kiadó tudottan és felvállaltan Kazinczy Ferenc egykori irodalomszervező munkásságát kívánta folytatni. Igen fontos feladatnak látszott ez a rendszer-váltáskor. Mert például mi az, hogy „kortárs írók”? Eszembe jut például Balaskó Jenő esete, akinek ötvenéves korában jelent meg az első kötete, és vált ettől „fiatal költővé” – miközben a tanítványai és

tisztelői már több kötetet tudhattak a magukénak. Már a Jókai idézte anekdota szerint is lehet az öreg emberből fiatal, ha az öreg káplán eklézsiához jut, és így fiatal pap lesz belőle. Igaz, hogy csak erősen cenzúrázottan...

Avagy minek tekintsük azokat, akiknek egyáltalán nem jelent meg könyvük a „legvidámabb barakk” korszakában, és így valóban „kortársakká” váltak, midőn megjelentek a műveik évtizedekkel a megírásuk, sőt a haláluk után?

Így tehát az indító programot kezdettől szellemileg árnyaltan kellett kezelni. Igaz, hogy itt belép a képbe a „megálló idő” fogalma is, hiszen ezek a sok évtizeddel ezelőtt született művek fölöttébb korszerűeknek tűnhettek.

A meg nem írt művek ösztönzése is lényeges kiadói feladattá vált. Mert mindazok, aki végtelenen undorodtak a cenzúra legocsmányabb, bár adott korban kényszerű formájától, az öncenzúrától, inkább nem is csináltak semmit. „Eltemette magában a dalt, káromkodott, vagy fütyörészett” – ahogyan Ady Endre mondta egy némiképp hasonló, bár távolról sem ilyen súlyos helyzetben.

Egy további problémát mutat az a hajdani cenzor, aki, még a hetvenes években, azzal utasított vissza egy kötettervet, hogy „nem szeretjük a csoportantológákat.” Az az egy jó azért megvolt abban a rendszerben, hogy „fordított iránytűként” működött. Az ember bizvást hagyatkozhatott az ellenkezőjére a hivatalos irányelvnek. Mint ez a kiadói vállalkozás is.

De a kiadott könyvekkel kapcsolatban is voltak megfontolandó dolgok. Példaképpen hoznám fel a Németh László-életmű úgynevezett „rózsaszín” kötetit. Hiszen nem volt ezekben cenzúra. Viszont például ma is fascináló remekművét, *A minőség forradalma* címen a harmincas években kiadott tanulmánygyűjteményét sikerült úgy szétszerkeszteni, hogy senki sem ismerhetett rá, és ezzel a szellemi hatását is elvesztette. A cenzúra efféle rafinált elgondolásait is korigálni kellett.

És természetesen az induló fiatal szerzők számára is meg kellett teremteni a publikációs lehetőségeket.

Talán ez a programvázlat is mutat valamit a vállalkozás sokszínűségéből. Nézzük tehát meg részletesebben.

Állandó vállalkozás kezdettől fogva *A magyar irodalom évkönyve* sorozat. Folyamatosan adták ki Jókai Anna életmű-sorozatát. Előásták a mesterségesen keltett feledésből, és folyamatosan közölték két alapvető magyar gondolkodónknak, Várkonyi Nándornak és Karácsony Sándornak az életművét.

Úgy látszik, a rendszerváltást követően megalkult „kis” kiadók valamiképpen nyelvileg szakosodtak a fordítási irodalomban, ahogyan például a Napkút specialitása a bolgár irodalom lett. A Széphalom sajátossága pedig a skandináv irodalom, elsősorban a svéd, és elsősorban Jávorszky Béla jóvoltából. Göran Tranströmer, Lars Gustaffson, azután az észti Arvo Valton, a finn Jarkko Laine, a Nobel-díjas svéd Tomas Tranströmer, Paasilinna és a dán költők. A lengyel anyag sem jelentéktelen, bár ennek más kiadói is vannak. Mickiewiczről kezdve Zbigniew Herbertig, Richard Kapuscinskiig terjed a soruk.

Természetesen lényeges, bizonyos fokig a legfontosabb a kortárs magyar költészet kiadása. Részint már „beérkezett” költők, mint Rózsa Endre, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Marsall László, Mezey Katalin, Mándy Stefánia. Részint akkortájt induló, azóta szintén „beérkezett” költők, mint Csontos János, Vári Fábrián László, Darányi Sándor.

A próza, úgy tűnik, kisebb szerepet kapott, talán mert a prózaíróknak másutt is voltak lehetőségeik. Mindenesetre felismerhető a határon túliak támogatásának szándéka, ezen belül az ide menekülteké is. Szathmári István vagy Vladimir Rott figyelemre méltó kötetei az iszonyatról. Azután olyan revelatív felfedezések, mint a teljes vidéki elszigeteltségben élő Jámborné Balog Tünde írásai.

Azután régi, félig elfelejtett és ma már szinte hozzáférhetetlen magyarok: Jósika Miklós, Czobel Minka, Podmaniczky Frigyes, Kazinczy utazásai, vagy Szepsi Molnár Ferenc *Magyar krónikásának a XVIII. századból*.

Igen lényeges, hézagpótló jelentőségű, doku-

mentumértékű kiadványok is vannak az elhallgatott politikai közelmúltunkból: Kéthly Anna emlékiratai, a Magyarországra történt lengyel menekülés dokumentumai, Henryk Slawik, a mártírhaltalt halt lengyel újságíró emlékkönyve.

Vannak filozófiai tanulmányok is, mint a Hamvas Béla és az egész eltemetett magyar filozófia újrafelfedezésén munkálkodó Szilágyi Imréné, Várkonyi Hildebrand Pascal-tanulmányáé, Szemadám György kultúrtörténeti összefoglalója a tarotról. Itt említhetjük meg múltunk és jelenünk újrafelfedezésének különféle műfajú könyveit is, mint például Kovács István esszéit, Nyerges Magdolna könyveit a magyar felfedezőkről, tudósokról, zenészekről stb., vagy a kötetnyi válogatást Vég-Alpár Sándor sok éven át folyamatosan íródo „köznaplóiból”.

Kitartást, erőt kívánok a Kiadónak nagy fontosságú munkája további folytatásához.

A jerikói vak (1973)